

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKASI VE SATI BEY

The Education Policy Of II. Constitutional Monarchy And Satı Bey

İlhan AKSOY*

Özet: II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı eğitim politikasına yön veren iki kişi vardır; Emrullah Efendi ve Satı Bey. Bu iki isimden Satı Bey'in Türk eğitim sistemi üzerindeki Osmanlı ile sınırlı kalmayıp Cumhuriyet Dönemi'nde de etkilerini göstermiştir. Eğitim politikasının temel ilköğretimden değişmesi gerektiğini savunan görüşleri bugün dahi geçerliliğini korumaktadır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişin, tebaa olmaktan birey olmaya geçişin en önemli basamağı sayılan II. Meşrutiyet dönemi eğitim anlayışı bize farklı bir bakış açısı kazandıracaktır.

Anahtar kelimeler: II. Meşrutiyet, Eğitim, Satı Bey, Yenileşme.

Abstract: There are two people who directed to the education policy of the Otoman in the II. Constitutional monarchy period. Emdullah Efendi and Satı Bey. one of the two names is Mr. Satı's affect on Turkish education system was not limited in Ottoman it also showed its effect in the period of the republic. His views that argue for the necessity of education politic's fundamental changing keeps its effectiveness even today. The education understanding of II. Constitutional monarchy period that is percieved the most important step of The transition from Ottoman to republic, being from Teba to individual will give us a different perspective.

Key Words: II. Constitutional, Education, Mr Satı, Renewal.

* Okutman Dr., Gazi Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Bölümü.

A. GİRİŞ

XVII. yüzyıldan XIX. Yüzyıla kadar Avrupa devletlerinin üstünlüğünü yalnız askeri sahada gören ve mesafeyi kapatmak için, askeri müesseseleri batı, ilim teknik ve eğitim tarzına göre ıslah etmeyi yeterli bulan Osmanlı devlet adamları, II. Mahmut ve Tanzimat dönemlerinde, Batı'nın her alanda üstünlüğünü kabul ederek, devletin bütün müesseselerinde ıslahat yapmak ihtiyacını hissetmişlerdir. Ne var ki, Osmanlı Devleti'nin idarecileri başlangıçta ıslahatın veya yeniliğin hangi alanlarda yapılması gerektiği hususunda bir plan, program ve düşünceye sahip değillerdi. Fakat devletin yaşaması için ıslahat yapmanın zaruri olduğu fikrinin, bazı aydınlar ve devlet adamlarınca az da olsa benimsenmesi, ıslahat hareketlerine bir devamlılık ve neticede başarı sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

Osmanlı Devleti'nde batılılaşma ve yenilik hareketleri daha ziyade askeri, siyasi, idari ve bir dereceye kadar da sosyal alanlarda, yani padişahın ve sadrazamların doğrudan doğruya yetkisi ve denetimi altında bulunan müesseselerde başlatılmış ve devam ettirilmiştir. Bu yüzden “maarif” yani modern eğitim ve öğretim alanında, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar hiçbir yenilik hareketine girişilememiştir.

Maarif alanında yapılacak yeniliklere en büyük engel şüphesiz medreselerdi. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat'ın ilanına kadar memleketin eğitim-öğretim ve adalet hayatına doğrudan doğruya; idaresine de kısmen hâkim olan medreselerin, devletin istediği sivil, askeri ve adli memur ve idarecileri yetiştirmek suretiyle faydalı işler gördüğü muhakkaktır. Fakat bu medreselerin sonraları, her türlü yeniliğe ve ileri düşünceye engel olan cehalet ve taassup yuvaları haline geldikleri de bir gerçektir.

İçteki bütün bu zorluklara, mali sıkıntılara rağmen, Avrupa'nın gelişme hususundaki farkı giderek büyütmesi endişesiyle mutlaka yeni bir yapılaşmaya gidilmesi gerekiyordu. Çünkü Avrupa'nın felsefi, ilmi ve teknik gelişmeler karşısında, medreseler tamamen aciz duruma düşmüşlerdi.

Ülkemizde Tanzimat'tan önceki dönemlerde medreseler kendi öğretmenlerini kendi içinden yetiştirmekteydi. Sıbyan mekteplerinin öğretmenleri de yine medreselerin ilk basamaklarında az çok okuma yazma, Arapça, gramer ile din bilgileri edinmiş, çoğu zaman bir caminin imam ya da müezzini olan kişilerden meydana gelirdi. Bu kişilerin yetişmesi için herhangi bir meslek alanının söz konusu olmadığı görülmektedir. Yalnızca Fatih Sultan Mehmet'in bu konuda küçük bir atılımı olmuş ve kurduğu medresede ilkokul öğretmeni olacaklar için ayrı bir program uygulamıştır. Ancak daha sonra bu konu üzerinde durulmamıştır.

Diğer alanlarda olduğu gibi yine bu konuda da Tanzimat dönemi ile başlayan ıslahat hareketi, eğitim öğretimde olduğu kadar öğretmen yetiştirme

konusunda da bazı adımlar atılmasını sağlamıştır. Daha önceleri hemen hemen hiç kimse tarafından ele alınmayan öğretmen yetiştirme, ayrı bir sorun olarak dikkati çekmiştir. Öğretmen yetiştirme ihtiyacı ilk Rüştiyeler açıldıktan sonra hissedilmeye başlanmışsa da ilk öğretmen okulu 1848’de açılmıştır.

Dönemin ilk Öğretmen Okulu 16 Mart 1848’de Darulmuallimin adı altında İstanbul’un Fatih semtinde Kemal Efendi tarafından açılmıştır (Küçükahmet 1993:3). Böylece yeni açılan modern okullara yeni tip öğretmen yetiştirmek üzere önemli bir adım atılmış ve öğretmen-okul ilişkisinin önemi anlaşılmış oluyordu.

B. DAR’UL MUALLİMİN OKULLARI

Darulmuallimin mektebinin ilk müdürü Ahmet Cevdet Paşa’dır. Rüştiyelere öğretmen yetiştirecek olan bu ilk öğretmen okulunun gelişmesi çok yavaş oldu. Nitekim, Darulmuallimin-i Sıbyan adıyla ikinci bir öğretmen yetiştirme kurumu ancak 1868 yılında açılabilmiştir. Aynı yıl ilan edilen Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nde de öğretmen okullarının açılması öngörülmüştü. Bununla birlikte sadece İstanbul’da sıbyan, rüştiye ve idadi şubelerini içinde bulunduran bir Darulmuallimin açılabilir (1874). 1875 yılında taşrada üç vilayette (Bosna, Girit, Konya) birer Darulmuallimin-i Sıbyan faaliyete geçirildi.

Nizamnameye göre Darulmuallimin programı şu şekilde düzenlenmişti:

İdadi Şubeleri Programı:

I. Sene: Hesap, Coğrafyayı Umumi, Kitabet, Muhtasar Tarih Umumi, Kavaidi Osmaniye, Farsi.

II. Sene: Cebir, Hendese, Coğrafyayı Osmani, Resim, Fransızca.

III. Sene: Müsellesat, Hendesei Mücesseme, Resim, Fransızca.

IV. Sene: Mevalidi selase, Hendesei Resmiyye, Kozmoğrafya, Menazır ve Gölge, Resim, Fransızca, Hikmet, Kimya.

V. Sene: Mevalidi selase, Tarama ve Cerri Eskal, Menazır ve Gölge, Resim, Fransızca, Kimya.

Rüştiye Şubeleri Programı:

I. Sene: Arabi, Farsi, Coğrafya, Tarih, Eşya, Rik’a, Hesap, Resim.

II. Sene: Hikmet, Kimya, Arabi, Farsi, Tarih, Eşya, Rik’a, Resim Cebir.

III. Sene: Hikmet, Kimya, Arabi, Farsi, Coğrafya, Tarih, Eşya, Rik’a, Resim, Cebir, Hendese, Usulü Defteri.

II. Abdulhamid döneminde, İstanbul Darulmuallimini geliştirilerek yeni düzenlemelere gidilmiştir. 1880’de idadi şubesi kapanmıştır. 3 Kasım 1891 yılında yapılan esaslı bir yenilikle Darulmuallimine aliye (yüksek) şubesi ilave olunmuştur. Bu şube hem idadi hem de sultaniler için öğretmen yetiştirecekti. Artık, bu tarihte yapılan ıslahattan sonra ilk öğretmen okulu (iptidaiye şubesi),

orta öğretmen okulu (rüşdiye şubesi), yüksek öğretmen okulu (aliye şubesi) olmak üzere üç ayrı kısım halinde varlığını sürdürmeye devam edecektir. Darulmualliminin yüksek kısmı fen ve edebiyat bölümlerine ayrılıyordu. 1895'te iki bölüm tek bölüm haline sokulmuşsa da 1901 yılında tekrar iki bölüme ayrılmış, öğretim süresi de üç yıldan iki yıla indirilmiştir.

Darulmuallimin bu haliyle II. Meşrutiyet'e kadar devam etti. 1908'den sonra müdür Satı Bey'in gayretleriyle Darulmuallimin'e yeni bir çeki düzen verilmiştir. Aliye şubesi 1910 yılında gerçek Yüksek Öğretmen Okulu haline sokulmuştur. 1914'te okul Darulfünun'a devredildi. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar bu şekilde devam etti.

Taşra Darulmuallimleri: II. Abdulhamid döneminden itibaren Darulmuallimler de diğer bazı okullar gibi has okullar olmaktan çıkarılarak, vilayetlerde de açılarak bütün imparatorluk sathına yayılmıştır. Nitekim, bu hususta ilk teşebbüs 1880'de yapılarak Kosova vilayetinin Priştine şehrinde bir Darulmuallimin-i Sıbyan (ilk öğretmen okulu) açılmıştır. 1882 yılında ise on vilayette aynı okuldan açılmasına karar verilmiştir. 1905-1906 eğitim öğretim yılında Darulmuallimin bulunan şehirler şunlardır:

Edirne, Erzurum, Adana, Ankara, Bağdat, Bursa, Beyrut, Bingazi, Diyarbakir, Şam, Selanik, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Konya, Harput, Niğde, Isparta, Antalya, Üsküp, İştîp, Pirizren, Manastır, Yanya, Van, Musul, Yemen, Zor, Kudüs, Rodos, Hakkari, İzmir.

Görüldüğü gibi bütün imparatorlukta 32 tane Darulmuallimin (öğretmen okulu) vardır. Sayı bakımından yeterli gibi görünen öğretmen okullarının kalite yönünden yeterli olduğu söylenemez. Ancak, öğretmensiz maarif olamayacağı fikrinin anlaşıldığı ve zihinlere iyice yerleştiği görülmektedir.

Kız okulları için öğretmen yetiştirmek maksadıyla ilk kız öğretmen okulunun (Darulmuallimat) 1870 yılında açıldığını görüyoruz (Kodaman :484). Bu okul gerek program, gerekse bina ve öğretmen bakımından 1908'e kadar daima gelişme göstermiştir.

1. Meşrutiyet Döneminde Öğretmen Yetiştirme Politikası

Meşrutiyet döneminde hem nitelikli, hem de çok sayıda öğretmen yetiştirilmesi fikri önem kazanmış, bu yolda bazı uygulamalara gidilmiştir. Temmuz 1908'den hemen sonra Darulmuallimin'den İptidaiye kısmı ayrılmış ve bağımsız bir okul haline getirilmiştir (Öztürk 1996:274). Darulmuallimin-i Aliye öğrencileri ise derslerinin bir kısmını kendi okullarında, bir kısmını da Darulfünunda oranın öğrencileri ile beraber yapmaya başlamışlardır. 1909'da Darulmuallimin-i Aliye kapatılıp öğrencileri Darulfünun'a gönderildi. 1910'da yeniden açıldı. Dersleri yine kısmen kendi bünyesinde, kısmen Darulfünunda yapılıyordu.

1908’de Meşrutiyetin ilânından hemen sonra Darümuallimîn-i İptidaiyenin durumu şöyleydi: Okula yeni 900 öğrenci alınmıştı. Bunların hemen tümü medreselerden gelmişlerdi. Yerde, hasır üstünde oturup ders yapıyorlar, öğretmenler terlikle sınıfa giriyorlardı. Öğrencilere rahle bile yapılmasına gerek duyulmamıştı.

Mart 1909’dan sonra, Darümuallimîne Müdür olarak atanan Satı Bey köklü yeniliklere girişti. Okulu Fatih’ten Cağaloğlu’na getirdi. Öğrencilerini sınavdan geçirip 150’sini alıkoydu, ötekilerini çıkardı. Okul dışında bir işi olan öğretmenleri de uzaklaştırdı, ötekilere haftada bir, gece okul nöbeti tutturdu. Öğretmen atamalarında genç ve yeteneklileri tercih etti ve değerli elemanlardan oluşan bir öğretim kurulu meydana getirdi. Okulun öğretmenlerinden ve eğitimci Ahmet Cevat bu öğretim kadrosunu şöyle anlatır:

“Satı Bey, Müdür muavini olarak, Mülkiyeden arkadaşı Fuat Şemsi Beyi almıştı. Öğretmenler kurulunda, fesahatı ile anılan Aî Nusret, Hamdullah Suphi, Fazıl Ahmet, Ruşen Eşref vardı. Tevfik Fikret haftada iki gün Edebiyat konferansları veriyordu. İktisat profesörü Hamit Bey konuşma yapmaya geliyor, Paris’te yüksek tahsilini bitirip gelen profesör Mustafa Suphi Sosyoloji dersleri veriyordu. Mösyö Dubois küçük pratik kitabından Fransızca öğretmeye çalışıyordu. Matematik hocası meşhur Eyüplü Hafız Kemal Bey sarıklıydı. Muallim Cevdet Bey isminde bir bilgin de öğretim kurulunu tamamlıyordu.” İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) da orada bulunuyordu.

Satı Bey ayrıca öğretmen okulunun öğretmen kadrosuyla beraber Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası adıyla önemli bir dergi çıkardı. Fenn-i Terbiye, Usûl-i Tedris, Musikî, Resim, Elişi, Terbiye-i Bedeniye derslerinin programlarda önemle ele alınmasını sağladı. Her yıl, vilâyetlerdeki ikişer öğretmen çağırarak onlara Usûl-i Tedris’le ilgili konferanslar verdirdi. Darümuallimîne bağlı bir Tatbikat Mektebi açtırdı: Bu uygulama okulunun Müdürü, eğitimcilerimizden Mekteb-i Mülkiye mezunu İhsan Sungu’dur. Onun da, nitelikli öğretmenler yetiştirilerek ilköğretimin düzeyinin yükseltilmesinde önemli çabaları olmuştur. Gerçekten, 1909’dan önce, öğretmen yetiştirmenin zayıf yönlerinden biri, uygulama okullarının bulunmayışı idi. 1909’dan sonra, İstanbul Darümuallimîninin başarısını sağlayan en önemli etkenlerden biri, işte, kendisine bağlı böyle bir uygulama okulunun kurulmuş olmasıdır.

Satı Bey, Darümuallimînlerde konferanslar verdirdi, öğrencileri sosyal ve tarihî çevrelerini (fabrikalar, müzeler...) tanımak için inceleme gezilerine götürdü. Usûl-i tekşifî ve tedris-i (tedrisat-ı) ayanî denen, başka deyişle öğrencilere gözlemler, deneyler yapttırmaya, onların arayıp bulmasına dayanan yöntemleri Satı Bey Darümuallimîne sokarak, yetiştirdiği öğretmenlerle yaymaya çalıştı. Meselâ, Coğrafya dersinde harita, resim, tablo göstermek, Eşya dersinde maddî şeyler, örnekler göstermek tedrisat-ı ayanî yöntemi idi ve bu, Meşrutiyet pedagojisi için, önceki dönemlere göre büyük bir adım, büyük bir inkılâptı. Bütün

bu yeniliklerden sonra İstanbul Darülmualimîni önemli bir okul haline geldi. 1915 tarihli nizamnamesinde okulun teşkilâtı şöyle gösterilmiştir:

Adı, İstanbul Darülmualimîn-i Âliyesi ve yatılı idi. İptidaî, İhzarî ve Âlî kısımlarından oluşuyordu. İptidaî kısım (4 yıl) ilkokullara öğretmen yetiştiriyordu. İhzarî kısım (2 yıl) Darülmualimîn-i iptidaîlere öğretmen ve ilköğretim müfettişi yetiştiriyordu. Âlî kısmın (4 yıl) Edebiyat, Tabüyat, Riyaziyat adıyla üç şubesi vardı ve buralardan çıkanlar orta ve yüksek dereceli okullara öğretmen oluyorlardı.

Nizamname bir de inanılmaz hüküm getirmişti: Sultanî mekteplerinde meccanen okuyan öğrencilerden tembel ve yaşı ilerlemiş olanlar, cezalandırılmak için zorla İstanbul Darülmualimîn ve Darülmualimatına aktarılacaklardı. Satı Bey'den sonra kaleme alınan bu hüküm, Meşrutiyet dönemi gibi az çok bir uyanma döneminde bile öğretmenlik mesleğinin resmî makamlarca ne kadar önemsiz görüldüğünü gösterir.

İstanbul Darülmualimîni, Satı Bey döneminde önemli bir okul haline gelmekle beraber, Baltacıoğlu'nun ileri sürdüğüne göre, "millî konulardan uzak, oldukça kuru ve kitabî bilgilere sahip" öğretmenler yetiştirmiştir. Fakat bunlar, toplumu derinden etkileyebilecek niteliklere pek sahip değillerse de yeni eğitim görüşlerini uygulayan ve yayan öğretmenler olarak eğitim tarihimizde çok yararlı hizmetler yapmışlar, taşra Darülmualimînlerinin de yenileşmesine çalışmışlardır. Satı Bey zamanında İstanbul Darülmualimîni, Rusya Türklerinden gelen bazı gençleri de yetiştirmiştir. Bunlardan İstanbul Darülmualimîni ve Darülfünûnda okuyan Buharalı Türk gençleri 'yurtlarına döndüklerinde okullara sıra sokmak istemişler, fakat mollalar (medreseliler) bu yeniliği "küfür" (dinsizlik) sayarak kanlı biçimde engellemişlerdir. Medreselilerin bu tepkisi, daha önce usûl-i cedîd konusunu incelerken de gördüğümüz gibi, Rus yönetiminin Türklerin eğitim yoluyla uyanmalarını engelleme politikasına yardımcı olmuştur (Akyüz 1997:243-244).

2. Taşrada öğretmen yetiştirilmesi

Temmuz 1908'den hemen sonra taşrada 30 Darülmualimîn birden açıldı. Daha önce, eski Darülmualimînlerin genellikle bir öğretmeni vardı. Bazı dersleri de dışarıdan gelen "seyyar muallimler" gösteriyordu. Öğrencileri talebe-i ulûm idi. Yeni açılan Darülmualimînler önceden hazırlanmış, düşünülmüş bir program çerçevesinde ele alınmadığından, 30 Darülmualimîne birden muallim bulunamadı ve buralara İptidaîye ve Rüşdiye muallim-i evvel ve sanileri getirildi. Mektep ve terbiye işleri ile ilgileri pek az müdürler tayin edildi.

1913-1914 ders yılında taşrada 21 Darülmualimîn vardır. Bakanlığın "kesin bilgi" aldığı 16'sında 61 yönetici, 162 öğretmen ve 1550 öğrenci bulunmaktaydı.

Bu okulların öğretim düzeyleri 1914'lere kadar çok yüzeyseldi. Fenn-i Terbiye dersinin ne olduğunu bilmeyen, bunun yerine başka kitap okutan okul müdürleri vardı. Fakat , bu tarihten itibaren, Satı Beyin yetiştirdiği öğrenciler

buralara müdür ve öğretmen olarak atanmaya başladı ve taşra Darülmualliminlerinde bir canlanma gözlemlendi.

3. Kadın öğretmen yetiştirilmesi

İstanbul'daki Darülmuallimat bu dönemde Darülmuallimat-ı Âliye adını almış ve İptidaî, İhzarî ve Âlî adlarıyla üç kısma ayrılmıştır. İptidaî kısım (5 yıl) ilkokullara öğretmen yetiştiriyordu. İhzarî kısım (2 yıl) Darülmuallimat-ı iptidaiyelere öğretmen ve ilk öğretim müfettişi yetiştiriyordu. Âlî kısım (3 yıl), Edebiyat, Tabüyat, Riyaziyat şubelerine ayrılmıştı: Mezunları orta ve yüksek dereceli okullara öğretmen oluyorlardı. Meşrutiyet döneminin başlarında okulun erkek olan müdürü okula ayak bastırılmamış, ayrı bir binada oturtulmuştur. Erkek öğretmenler de derslerine bir kadın mübaşirin refakatinde girip çıkmışlardır. Erkek öğretmenlerin yaşlı ve çirkin olması yolundaki geleneksel politika sürdürülmüştür.

Taşra kız öğretmen okulları ise bazı vilâyetlerde kız Rüşdiyelerine bir kaç sınıf eklenerek kurulmaya çalışılmış, 5 yıl süreli ve kız ilkokullarına öğretmen yetiştiren okullardır.

Meşrutiyet döneminde nitelikli ve çok sayıda erkek ve kadın öğretmen yetiştirilmesi fikri önem kazanmış ve görüldüğü gibi bazı uygulamalara gidilmişse de, gerek ihtiyaç, gerek kayırma, gerek mesleğin öneminin yeterince anlaşılabilmesi nedeniyle, meslek okulları dışından bir çok kimse (kapıcılar, kahveci çırakları vs...) mesleğe alınmıştır. Maarif Nazırı Emrullah Efendi, 1910'da gazetelerde yayınlattığı bir ilânla, "yalnızca okuma yazma bilenlere bile muallimlik ehliyeti verileceğini, bunların muallim atanacaklarını" duyurmuştur.

Meşrutiyet dönemi sonlarında, Maarif Nezaretine verdiği bir raporda, Baltacıoğlu, Darülmualliminler için aşağıdaki önemli değerlendirmeleri yapmaktadır:

"Sekiz dokuz seneden beri Darülmuallimin teşkilâtından aldığımız tecrübe şudur: Darülmualliminler ya Darülmuallimin kalarak gelişmiyorlar ya da gelişince Darülmuallimin kalamıyorlar. Başka deyişle, eski Darülmualliminler iyi muallim yetiştiremediği gibi, yenilerin yetiştirdiği talebe de mesleğe bağlı olamıyor. Bence bunun birinci sebebi meslekî mefkûrenin hâkim olmamasıdır: Muallimlik aşkı, muallimlik tutkusu Darülmualliminleri dolduramamıştır. Bu mekteplerde daha ziyade ilim, tahsil, medeniyet mefkûreleri hâkimdir. Mekteplerin talebesi 'muallim' olmaktan ziyade 'münevver' olmayı düşünüyor ve Darülmuallimini bu tahsili tamamlamak için araç telâkki ediyor! Darülmualliminden birincilikle mezun olup da hâlâ tahsilini tamamlamak için başka mekteplere girmek isteyenler, yahut doğrudan doğruya memur olanlar, yahut gittikleri mekteplerde mutsuz olanlar vardır. Bu gibiler Darülmualliminler için iflâs işaretidir. Bir meslek mektebinin her mesleğe hazırlaması iyi değildir. Yalnız kendi mesleğine hazırlaması yararlıdır. Darülmualliminler, talebesini her yere hazırladıkları sürece

iyi muallim mektepleri olmaktan uzak kalacaklardır.

“Başarısızlığın ikinci sebebi, Darülmualimînlerin hep ‘şehir ve medeniyet zâdesi (çocuğu, ürünü)’ olması, köy ve millet ruhuyla ruhlanmamasıdır. Bizde Darülmualimînler ‘cahil’ köylülerimizi hükümet vasıtasıyla münevverleştirmek, medenileştirmek ihtiyacından doğmuş, medenî ve siyasî kurumlardır. Gelişmeleri milletten medeniyete değil, daha çok hükümetten millete doğru olmaktadır. Şehir Darülmualimînleri bütün azamet (görmek, gösteriş) ve büyüklükleriyle birer memur mektebi gibi yaşar dururken, mezunlarını fakir, cahil köylere göndermeyi düşünmek zorla iş görmek demektir. Darülmualimînler, bilgisi şişkin, ukalâ muallimler yetiştirmekten uzaklaşmadıkça ürünleri eksik olacaktır. Bizde bu mekteplerin amacı ilmî olmaktan çok harsî (millî kültür kazandırıcı) olmalıdır. İlk mektep muallimleri okuyup yazma öğretmekten çok millîleştirmek, harsîleştirmek zorundadırlar. Bu mekteplerde din, edebiyat, ahlâk, musikî gibi maneviyat derslerine çok önem vermelidir. Darülmualimînler her mektepten çok mefkûre mektepleridir.”

C. SATI BEY'İN HAYATI

Mülkiye Mektebinden mezun olan Satı Bey (1880-1968) aslen Araptır ve asıl adı Satı-ül Husri'dir (Binbaşıoğlu 1982:147-148). O zaman Osmanlı Devleti içinde bulunan Yemen'de doğmuştur. Kaymakamlık ve öğretmenlik yapmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra 1908-1911 yılları arasında İstanbul Darülmualimi müdürlüğünde bulunmuştur. Satı Bey, Türkçü değil, Osmanlıcı görüşlere sahipti. Fakat Türkçüler kendisine büyük saygı duyuyorlar ve ona, eğitim bilimi konularında değerli çalışmaları nedeniyle “Türk Froebel”i diyorlardı. Asya'daki Türk ülkelerinden bir çok öğrenci gelip Darülmualiminde ondan yararlanmaya çalışıyordu. Eğitim konuları üzerinde Ziya Gökalp ile tartışmaları vardır. 1910 yılında İstanbul Öğretmen Okuluna müdür oldu. O sırada Bakanlık adına öğretmen okulunun çıkardığı Tedrisat Mecmuası'nda yazıları vardır. 1915 yılında “Muallim” adlı bir dergi çıkardı. Bu derginin ilk üç sayısında Ziya Gökalp'in “Millî Terbiye” başlıklı üç yazısını yayımladı. Dördüncü sayıdan itibaren bu yazıları eleştirmeye başladı. Satı Bey'in “Fenn-i Terbiye” (Pedagoji) ve “Layihalarım” adlı kitapları ile Yanya'da basılan zooloji, botanik, tarım ve tabiat bilgisine ilişkin kitapları da vardır (Ülgen 1966:271). Ancak, Satı Bey, 1918'de I.Dünya Savaşının ülkeyi içine düşürdüğü felaket günlerinde ülkeden ayrılıp Suriye'ye gitti ve Arap milliyetçiliğinin hizmetine girdi. Daha sonraları da bazı Arap ülkelerinde önemli eğitim görevleri üstlendi.

Satı Bey'in eğitim tarihimizde yer tutması başlıca şu nedenlerden ileri gelir:

1. Darülmualimin müdürlüğü sırasında aşağıda açıklayacağımız yeniliklere, düzenlemelere girişmiştir.
2. Darülmualimin ve çeşitli düzeylerdeki okulların programlarında

Terbiye-i Bedeniye, Resim, Elişi, Musiki derslerinin yer alması ve bu derslerin gelişmesinde büyük çaba göstermiştir.

3. Malumat-ı Ziraiye, İlm-i Hayvanat, İlm-i Nebatat, Dürus-i Eşya, Zirai Tatbikat, İlm-i Akvam, Fenn-i Terbiye (2 cilt) kitaplarını yazmıştır.

4. Toplumda herkesin öğretmenlik yapabileceği zihniyetine şiddetle karşı çıkmış, öğretmenliğin özel yeteneklere, bilgilere dayanan bir meslek olduğunu savunmuştur. Ona göre, “bu gerçeğin anlaşılabilmesi maarifimizin en büyük yarasıdır”.

D. SATI BEY’E GÖRE EĞİTİMİN HEDEF VE KAPSAMI

Satı Bey’in Beyrut (Lübnan) Darü’l-Muallimi’de verdiği seri konferanslarda genel olarak faaliyet bakımından eğitim-toplum arasındaki ilişkiyi şöyle açıklar.

- Eğitim sosyal bir faaliyettir yani bir önceki neslin eserlerinin yeni nesillere intikalidir.

- Eğitimin bir süreç içinde gelişme göstermesi ve geleceğe daha mükemmel bir birikim bırakmasıdır.

Satı Bey’in II. Meşrutiyet yıllarında “Fenni Terbiye” adıyla yayınlanan eserinde; insanın kuvvet ve kabiliyetini üç kısma ayırmaktadır:

1. Fiziksel güç yeteneği
2. Zihin güç yeteneği
3. Ahlak güç yeteneği

Bu yeteneklerin oluşması ve gelişmesi için duygusal idareden sorumlu olan eğitimi de üç bölüme ayırmaktadır:

- a. Beden eğitimi
- b. Zihin eğitimi
- c. Ahlak eğitimi

Bunlardan da anlaşıldığı gibi Satı Bey’in önem verdiği şeyler, sağlık, psikoloji ve ahlaki yeteneklerdir. “Eğitimde amaç bütünlüktür. Hem kişinin hem de toplumun mutluluk ve yetkinliğini sağlar” der (Altınakar 1982:31-33).

Satı Bey’e göre eğitim meselesi bizde önce para meselesinden ibaret görülmüş ve bazı güzel mektep binaları yapılmış, okullar araç gereçlerle donatılmıştır. Fakat bu güzel binalar çok yerlerde pislik içinde kalmış, sağlanan alât-ı fenniye (laboratuvar araç gereçleri)nin yüzde onundan bile yararlanılmamıştır. Meşrutiyet başında asıl meselenin muallim meselesi olduğu anlaşılmış, fakat bu işe de hazırlıksız ve çok geniş olarak başlanmış, ilk hamlede otuzdan fazla Darulmuallimin açılmıştır. Bu mesele en önemlisidir. Fakat alelacele ve çok sayıda öğretmen yetiştirmek yanlış olduğu gibi, öğretmenleri yalnız bilgili ve ahlaklı yetiştirmek de yetmez. Muallimlik her şeyden evvel mürebbilik demektir. Talim ve terbiye ise bir hüner bir sanattır. Bunu yöntem ve ilkeleri batıda uzun inceleme

ve tecrübeler sonunda belirlenip tespit edilmiştir. Bizim muallimlerimizde en eksik olan şey, bu hüner-i talim, usûl-i terbiyedir. Bu nedenle, bilgili, hatta âlim muallimlerimiz arasında bile gerçek bir muallim niteliklerine sahip olanlar pek azdır.

5. *Tuba Ağacı Nazariyesine* karşı çıkıp eğitim reformunun tabii benzer şekilde yapılabileceğini, ilkokullardan başlanması gerektiğini savunmuştur. Bu nazariyeyi Emrullah Efendinin ortaya attığı da bilinmektedir.

Satı Bey'e göre, Tuba Ağacı nazariyesini savunanlar, iki iddia ileri sürerler:

a- Dünyanın her tarafında önce yüksek öğretim geliştirilmiş, sonra ilk öğretim ele alınmıştır.

b- Bize her şeyden önce, yüksek öğrenim görmüş bir aydınlar topluluğu lazımdır.

Oysa çürük bir ilköğretime dayanacak bir yükseköğretim hiçbir zaman gelişemez. Üstelik her ülkede eğitimin gelişmesi önce yükseköğretimden başlamamıştır. Fransa, İtalya, İspanya, İngiltere gibi uygarlık hayatı bir-iki asrı geçen ülkelerde önce üniversiteler gelişmiştir. Fakat Japonya, Bulgaristan, Yunanistan gibi uygarlık hayatı bir asrı geçmeyen ülkelerde üniversiteler, ilkokullardan sonra kurulmuştur. Örnek: Japonya'da ilkokullar ve öğretmen okulları 1870'de düzene konmuş, ilk Üniversite 1871de açılmış, ikinci bir üniversite açılmasına ise 1899'da girişilmiştir. Yunanistan'da ilkokulların ve öğretmen okullarının açılmasına 1824'te başlanmış, üniversite 1837'de açılmıştır. Bulgaristan'da da üniversitenin açılışı 1888'de olduğu halde, ilköğretim 1870'lerde geliştirilmeye çalışılmıştır.

Satı Bey, bizde Tanzimat döneminde Darülfünûn kurulması çalışmalarının başarısızlığını "önce yukarıdan" başlanmakla, buna karşılık bazı okullarımızdaki başarılı öğretimi ise, bunlara hazırlayıcı okulların bulunması ile açıklar ve der ki: "Eğitim tarihimizde, açılan kurumlar arasında faydalı olan ve devam edenlerin hepsi, temeli ihmal edilmemiş olanlardan ibarettir: Mekteb-i Harbiye ve hatta Mekteb-i Tıbbiye, ancak altlarındaki Askerî İdadîleri ve Rüşdiyeleri sayesinde yaşadı. Mekteb-i Mülkiye ancak, bünyesindeki İdadî sınıfları sayesinde güç ve hayat buldu. İdadiye mektepleri hep içlerindeki Rüşdiye sınıfları sayesinde ürün verdi. Şu halde, bizim eğitim tarihimiz, yüksekte başlamanın sakıncalı olduğunu, her öğretim kurumunun temele muhtaç olduğunu gösteriyor."

Fakat, Satı Beye göre, bir İdadî mektebi kurmak için ülkenin iyi ilkokullarla dolmasına ve Darülfünûn kurmak için ülkeyi iyi İdadîlerin kaplamasına gerek yoktur. Çünkü, böyle olmasını beklemek çok zaman geçmesine yol açar. Bu nedenle, öğretimin yüksek derecelerini kurmak için bu kadar beklemek doğru değildir. Şüphesiz birkaç iyi ilkokul bir İdadîye, birkaç İdadî bir Darülfünûna mahreç (kaynak) ve temel teşkil edebilir.

Satı Bey, bizde eğitim ıslahatının ilköğretimden başlamasını uygun görmekle beraber, eğitimin tüm düzeyleri arasında ilişkilerin bulunduğunu, hiçbirinin ötekilerden bağımsız, kopuk biçimde ele alınamayacağını da ileri sürmüştür.

6. Ona göre, “siyasî ve idarî” nitelikli olan Meşrutiyet idaresi bir amaç değil, ancak bir araçtır. Amaç, Meşrutiyet idaresine “içtimaî” bir yön vermek, gerçek hürriyeti ve ciddî toplumsal ilerlemeyi sağlamaktır. Bu ancak öğretmenler ve ilkokullar sayesinde başarılabilir.

7. Öğretmenleri ilk kez “ordu”ya benzeten odur. Böylece öğretmenlerin bireysel etkinliklerinin yanında, toplu etkinliklerde bulunabileceğini önemle ortaya koymuştur: “Bir ordu ki, haricî ve maddî düşmanlara değil, dahilî ve manevî düşmanlara karşı savaş ile görevli! Bir ordu ki, düşmanların en güçlü ve öldürücüsü olan cehaleti imha ile görevli! Milletlerin mukadderatı asıl orduları kadar, hatta ondan daha çok, bu manevî ordularının güç ve faaliyetine bağlı!”

8. Bizde ilk kez öğretmen-politika ilişkilerini ele alıp işlemiş ve bu konuda öğretmenleri aydınlatmıştır. Ona göre öğretmenlerin, Devletin yönetimi ve ulusal çıkarlar konusuna ilgi duymaları doğaldır. Fakat öğretmenler, çeşitli düşmanlık ve kinlere sebep olan parti çekişmeleri şeklindeki günlük politikaya karışmamalıdır. Öğretmenler iyi seçmenler yetiştirmelidirler.

9. Ziya Gökalp’le giriştiği kaliteli ve bilimsel tartışmalarda eğitimin mutlaka millî olmayacağını, millî terbiyenin yurtseverlik terbiyesi çerçevesini geçmemesi gerektiğini savunmuştur.

10. Okul müzeleri kurmuştur.

11. Mezun ettiği öğretmenleri gittikleri yerlerde izlemeye, onların karşılaştıkları sorunlardan öğretmen yetiştirmede ders almaya çalışmıştır.

12. Öğretmenlerin hizmet içi eğitimleri konusunu ilk kez ayrıntılı olarak ele almış, uygulamalara gitmiş, fikirler üretmiştir. O, “muallimlerin tensik ve ıslahı” dediği hizmet içi eğitimleri için her yıl öğretmenlere yazın bir ay Fenn-i Terbiye ders ve uygulamaları yaptırılmasını gerekli bulur. İstanbul Darülmuallimîni bu çalışmaları yapmıştır. Satı Bey, taşradaki öğretmenlerin mutlaka İstanbul’a çağrılarak eğitilmelerine gerek bulunmadığını söyler, bunun için “seyyar heyet-i tâlimiye ve tensikiyeler” (gezici hizmet içi eğitim yapan gruplar), oluşturulmasını önerir.

E. SATI BEY VE DARULMUALLİMİN’İ ISLAH ÇALIŞMALARI

Meşrutiyet döneminde Batı pedagojisinin temellerine dayanan ilmi karakterdeki yeni eğitim anlayışının Türkiye’de yerleşmesinde rolü olan eğitimcilerin başında Satı Bey gelir. Onun bu rolünü, bir taraftan çeşitli mecmualarda Emrullah Efendi başta olmak üzere, Ziya Gökalp, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Mustafa Şekip Tunç ve Sadreddin Celal Antel’le giriştiği oldukça seviyeli tartışmalar ve özellikle Fenn-i Terbiye (1909) adlı eseriyle, diğer taraftan

da İstanbul Darulmuallimin'deki üç yıla yaklaşan müdürlüğü sırasında yukarıda anlatılan ıslahat faaliyetleriyle açıklamak gerekir.

Darulmuallimin öğrencilerine verdiği konferanslarının birinde, Tanzimat'tan Meşrutiyet'e intikal eden gündemin baş konusu olan "Niçin geri kaldık?" sorusunu Satı Bey şöyle cevaplandırır: İlerlememize ne İslam dini ne de Türk ırkı engel olmuştur. Geri kalmamızın başlıca nedeni azim ve sebat eksikliğidir. Bugünkü Batı medeniyetinin temelinde bulunan düzenli, sebatlı çalışma, en çok muhtaç olduğumuz şeydir.

Satı Bey'e göre gerilikten kurtulabilmek, faaliyet prensibine dayanan yeni eğitim anlayışının ve öğretim metotlarının mekteplerde eski eğitim sisteminin yerine hakim kılınp maarifin yaygınlaştırılmasıyla mümkündür. Bunun için işe önce -Emrullah Efendi'nin "Tuba Ağacı" nazariyesinin aksine- Japonlarda olduğu gibi, ilköğretimden başlamalıdır.

Satı Bey, Fenn-i Terbiye'de Batı pedagojisinde ele alındığı şekilde eğitimi üç noktadan inceler: Beden eğitimi, fikir eğitimi, ahlâk eğitimi. Ona göre insanın bedenî, zihnî ve ahlakî kabiliyetleri ancak eğitimle geliştirilebilir: "Kuvve-i beşeriyenin bu üç kısmı arasında şiddetli bir irtibat vardır. Bu sebeple terbiyenin bunlardan yalnız birine hasrı, terbiye-i fikriye, bedeniye ve ahlâkiyenin birbirinden tefriki katıyen caiz değildir. Terbiyenin bu üç kısmı daima birbirine mütevaziyen ve mütarafiken ilerlemelidir"

İki cilt hâlinde 1327 (1911) yılında tekrar yayınlanan bu eserinde Satı, "Fransızca eğitim ve öğretim metodu yayınlarından faydalanmakla birlikte onların pedagoji kitaplarında hiç yer almayan bir çok soruyu inceleme şerefi"ne sahiptir.

Söz konusu eserinde eğitimin amacını, ferdin beden, fikir ve ahlâk bakımından mükemmel olmasını sağlamak için bir takım fikir ve tecrübelerle donatmaktır şeklinde belirleyen Satı Bey, kendisinden öncekiler gibi eğitimi ruhî ve ferdî bir olay olarak ele almakta, bu anlayışıyla Batıdaki aynı yıllarda ortaya çıkan sosyal pedagojik yaklaşımların uzağında kalmaktadır. Bu görüşlerinde, Nafi Atuf'a göre, E.Rayot'un, E.Compayr'nin hatta Carre-R.Liquier'in etkisinde kalan Satı Bey, bununla beraber "terbiye, insanın kuvvet ve kabiliyetlerini gerek kendinin ve gerekse beşer cemiyetinin müstait olduğu mükemmeliyetin son derecesine mümkün olduğu kadar yaklaşmasını temin edecek bir tarza tenmiye etmektir, suretiyle tarif olunabilir" diyerek sosyal pedagojiye meyletmiştir. Böylece özellikle Ulûm-ı İktisadiye ve İçtimaiye mecmuasında yayınladığı yazılarla esasen Spencer'in evrimci biyolojik toplum görüşünü Fransa'da devam ettiren Rene Worms'un etkisinde olmasına rağmen, "insan tipi ve bu insanın yetiştirilmesi meselelerinde zaman zaman Durkheim'a da yaklaşmaktadır"

Satı Bey'in önce Muallim Mecmuası'nda millî terbiye konusuyla ilgili olarak "kollektif şuur" ve daha sonra da Terbiye mecmuasında millî terbiye ve ahlâk ile mükafat ve ceza meseleleri etrafında Ziyâ Gökalp'le yaptığı tartışmalar,

gerçekten de seviyeli ve ciddi tartışmalardır. O bu tartışmalarda kollektif şuuru kabul etmekle beraber, Durkheim'in anladığı tarzda ferdî şuur gibi doğrudan doğruya idrâk olunan ve ferdî şuurların dışında onların muhassalası olmayan bir kalabalık şuurunun olduğunu reddederek, Ziyâ Gökâlp'i tenkit eder. Ona göre, ferdî şuurlar dışında bir kalabalık ruhunun olduğu tasavvur edilirse, en azından ilimden çıkılarak metafiziğin sahasına girmiş oluruz. Çünkü, sosyal vicdan veya kalabalık şuur, ferdî şuur gibi doğrudan doğruya sezgi ile idrâk edilemez (Kafadar 1997:191-192).

Satı Bey, Ziyâ Gökâlp'in ilkokullara öğretici, liseleri ise eğitimci olarak sınırlandıran görüşlerini de tenkit eder. Ona göre, ilkokulların da, liselerin de hem öğretici hem eğitici görevleri vardır. Birinci görevin ikinciye nispeti, ilkokullarda liselerden çok daha büyüktür. Çünkü çocuklukta eğitim en ziyade duygular telkin etmek, alışkanlıklar vermek suretiyle doğrudan doğruya yapılırken, gençlikte eğitim fikirler vermek şeklinde öğretim yolu ile yapılır .

Satı Bey'in Z. Gökâlp'le giriştiği tartışmalar içinde en dikkat çekici fikirleri terbiyenin millî olup olmaması meselesi üzerinedir. Gökâlp'e göre, "kültürün çocukların ruhuna aşılmasından ibaret olan 'terbiyenin millî olması gerekir". O "millî" sıfatını eğitim kavramına zarurî bir vasıf olarak bağlar. Esasen Durkheim'in toplumcu görüşlerinin "millî terbiye" adıyla eğitime orijinal bir şekilde tatbikinden ibaret olan Gökâlp'in bu tezini, Satı Bey aynı mecmuada yayınladığı yazılarda tenkit eder. Ona göre, Ziya Bey değer hükümleriyle ilişkili olarak eğitim kavramına sınırlı bir anlam veriyor. Bu şekliyle eğitim millî olabilir. Fakat eğitim kavramının anlamı bundan daha geniştir. Satı Bey, Ziyâ Gökâlp'in kültürün fertlere aşılmasını anlamındaki millî terbiyenin sadece ruhî terbiye anlamıyla sınırlandırılmayıp, aynı zamanda beden terbiyesinde de geçerli olduğuna dair görüşünü reddederek, "beden terbiyesiyle değer hükümleri arasında bir münasebet olmadığı meydandadır" der. Bunun üzerine, Ziyâ Gökâlp fikirlerinde bazı düzeltmeler ve Satı Bey'e yaklaşan açıklamalar yapar. Satı Bey de eğitim (terbiye) kavramının öğretimi (talim) içine almayan bir anlamda kullanıldığı takdirde, sadece ahlâk ve duygu eğitiminin millî olabileceğini kabul eder (Tekeli 1993:85).

Ziya Gökâlp'in Yeni Mecmua'nın 14 Şubat 1918 tarihli 32. sayısında yayınlanan "Mekteplerde Mükafat ve Mücazat" yazısı üzerine, Satı Bey tekrar onunla Terbiye mecmuasında tartışmaya girer. Bu tartışmaların temelinde de yine her iki eğitimcinin terbiye anlayışları arasındaki fark yatar. Gökâlp'e göre, cemiyetin fertlere kendi lisanını, ahlakını, estetik zevkini, ilmi mantığını, teknik vetirelerini aşılması demek olan sosyalleştirme işine "terbiye" adı verilir. Hâl-buki, Satı Bey'e göre ise terbiye, fertleri bedenî, fikrî ve ahlâkî kabiliyetlerini ahenkli surette geliştirerek mükemmelleştirmektir. Gökâlp, Satı ile arasındaki bu terbiye anlayışını vurgulayarak, Satı'nın anlayışını tamamıyla reddeder. Satı ise, "Terbiye Encümeni"ne 28 Haziran (1333 (1917) tarihinde verdiği bir muhtıradan:

Bizde terbiye-i milliyet hususunda çok ehemmiyet verilmesi lâzım geldiği halde ekseriya ihmal edilen bir-kaç esas vardır: Terbiye-i millîye: I-Terbiye-i vataniyeye tecavüz etmemeli 2-Mani-i terakki bir muhafazakarlık şekli almamalıdır. Vatanperverlik hislerini zaafa uğratan, vatandaş milletlere karşı mütecaviz bir vaziyet alan, asrî terakkiyatın icabatına karşı gelen bir terbiye, bizim için zararlı bir terbiye olur. diyerek Gökalp'in Türkçü yaklaşımlarını reddeder. Böylece Satı Bey, Spencer üzerinden Anglo-Saksonların ferdîyetçi eğitim görüşünü benimser.

Satı Bey, Muallim Mecmuası'nda Ziyâ Gökalp'le yaptığı tartışmalara karışan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun savunduğu "çağdaş milletlerde eğitimin gayesi, çocukları üretici yetiştirmektir" görüşünü de tenkit eder. Ona göre iktisadî hayat önemlidir fakat bundan üretim ve iktisatın eğitimde gaye ve ölçü olduğu sonucunu çıkarmak doğru değildir. Çağdaş toplumların hepsi iktisata önem veriyorlar fakat bunu gaye değil vasıta gibi görüyorlar. Hayatın yemekle kabil olduğuna bakarak yemeği hayatın gayesi saymak nasıl yanlışsa, üretici yetiştirmeyi eğitimin gayesi saymak da yanlıştır.

Satı Bey'in öğretmen yetiştirme konusu üzerinde gerçekleştirdiği dikkat çekici faaliyetlerden biri de, Darülmualimîn bünyesinde bir "Tatbikat Mektebi"nin kurulmasıdır. Esasen onun bu faaliyeti 1909 yılında Maarif Nezâretine verdiği bir lâyhada belirttiği şu görüşlerinin bir sonucuydu:

Derslerin zihinlerde temessülünü ve fikrî terbiyeye hizmetini temin için en iyi usul bilhassa Almanya ve Amerika' da pek meri olan tekşifi ve tevlidî usul olduğundan muallim mektebinin tedrisatı bu usule tevfiğ olunacak ve bu suretle müdâvimler müşahede, mukayese ve muhakemeye ve netice olarak keşfe alıştırlacaklardır.

Görüldüğü gibi Satı çağdaş reformist eğitim akımlarının üzerinde durduğu öğrenci merkezli yeni eğitim/öğretim metot ve tekniklerini oldukça şuurlu olarak tatbik etmek ister. O bu metotları özellikle öğretmen yetiştirmede tatbik etmek amacıyla Tatbikat Mektebinin kurulmasına önem vermiştir. Ayrıca Darülmualimîn'in İptidâî şubesinin üç yıla çıkarılarak meslekî tatbikat sınıfının ilave edilmesinde önemli rolü olan Satı, konferans verme, okul müzesi kurma, inceleme gezileri yapma, öğretimde projeksiyon âleti kullanma gibi bir çok yeni öğretim tekniğini ilk defa olarak tâtbiğ eden eğitimcilerin başında gelir (Ergin 1977:584).

F. SONUÇ

Özetlenirse Satı Bey'in gerek seviyeli yayın faaliyetleriyle gerekse Darülmualimîn'de gerçekleştirdiği ıslahat çalışmalarıyla Meşrutiyet dönemi eğitim hareketleri içerisinde hem Batı pedagojisinin memlekete girişinde hem de daha sonraki reformist karakterdeki eğitim görüşlerinin oluşmasında hissedilir ölçüde rolü olmuştur. Öyle ki, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, özellikle uyguladığı yeni öğretim metotları açısından Satı Bey'in oynadığı bu rolünü, "Meşrutiyet devri

pedagojisi için önceki dönemlere göre büyük bir adım, büyük bir inkılâp” olarak değerlendirmiştir. Gerçekten de, İstanbul Darülmuallimin’de onun yeni eğitim anlayışı ve metotlarına göre yetiştirdiği muallimlerin daha sonraki yıllarda eğitim sisteminin yenileştirilmesinde etkileri önemlidir.

KAYNAKLAR

AKYÜZ, Yahya (1997), **Türk Eğitim Tarihi**, İstanbul.

ALTUNAKAR, Mahmut (1982), **Satı Bey’in Metot ve Fikirleriyle Eğitimimizde Yeri**, (A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınlanmamış Master Tezi), Ankara.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit (1982), **Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Ankara.

ERGİN, Osman (1977), **Türk Maarif Tarihi**, İstanbul.

KAFADAR, Osman (1997), **Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma**, Ankara.

KODAMAN, Bayram. Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, c.12

KÜÇÜKAHMET, Leyla (1993), **Öğretmen Yetiştirme**, Ankara.

ÖZTÜRK, Cemil (1996), **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Ankara.

TEKELİ, İlhan - İlkin, Selim (1993), **Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, Ankara.

ÜLKEN, Hilmi Ziya (1966), **Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi: I**, Konya.

